

درس ۸

اختیارات قناعر (۲): وزن

اختیارات وزنی

ایجاد تغییراتی کوچک در وزن شعر را اختیار وزنی می‌گویند.

۱. بلند بودن هجای پایانی مصراع

پیش‌تر گفتیم که هجای آخر رکن آخر هر مصراع بلند است؛ چه کشیده باشد، چه بلند و چه کوتاه. برای نشان‌دادن آن از علامت «-» استفاده می‌کنیم. پس، ما در صفحه‌های گذشته، بی‌آنکه بدانیم، یکی از اختیارات وزنی را یاد گرفتیم که به آن بلند بودن هجای پایان مصراع می‌گویند.
مثال:

«هر که را صورت نیندد سز عشق صورتی دارد ولی جاییش نیست»

هر	کِ	را	صو	رت	نَ	بِن	دَد	بِ	عشق
-	U	-	-	-	U	-	-	U	کَلَا
صو	رَ	تی	دا	رَد	وَ	لی	جا	نیش	نیست
-	U	-	-	-	U	-	-	U	کَلَا

هجای آخر رکن آخر کشیده است و ما آن را بلند در نظر می‌گیریم که وزن بیت می‌شود «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن». اکنون همه اختیارات زبانی و یکی از اختیارات وزنی را می‌دانید؛ تمرین زیر را انجام دهید و خود را برای آموختن اختیار وزنی دوم که در همه بیت‌های زیر وجود دارد، آماده کنید.

۱۶۶

محک بزنیم

بیت‌های زیر را تقطیع هجایی کنید (فراموش نکنید که علامت هجایی هر دو مصراع را به صورت جداگانه بنویسید).

۱ طوطیان دیدم و خوش‌تر ز حدیث نشنیدم	شکرست آن نه دهان و لب و دندان که تو داری
۲ آمدم یاد تو از دل به برونی فکنم	دل برون گشت ولی یاد تو با ماست هنوز
۳ وقت آنست که مردم ره صحرا گیرند	خاصه اکنون که بهار آرد و فروردینست
۴ هرچه در روی تو گویند به زیبایی هست	و آنچه در چشم تو از شوخی و رعنائی هست
۵ مشنوی دوست که غیر از تو مرایاری هست	یا شب و روز به جز فکر توام کاری هست

یافته‌ها

طو	ط	یا کز	دی	دَ	مُ	خُش	تر	زِ	ع	دی	ثت	نَ	شِ	نی	دم
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
شِ	گ	رس	تا کز	نَ	دَ	ها	وُ	لَ	بُ	دَن	دا کز	کِ	ث	دا	ری
U	U	-	-	U	U	-	کَلَا	U	U	-	-	U	U	-	-

وزن شعر ← فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
اختیارات زبانی ← ۱. هجای کوتاه «و» در مصراع دوم تلفظ شده است.

اختیارات وزنی ← ۱.

آ	م	دَم	یا	دِ	ث	عَز	دِل	بِ	بُ	رو	نی	فِ	گ	تَم
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-
دِل	بُ	رو کز	گشت	وَ	لی	یا	دِ	ث	بَا	ماست	هت	نوز	کَلَا	
U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	

وزن شعر ← فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

اختیارات زبانی ← ندارد

اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیده رکن آخر مصراع دوم
۲.

۱۳	وق	ت	آ	تست	ک	قر	دُم	ز	ه	ضح	را	گی	زند
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	-
خا	ص	ءک	نوکر	ک	ب	ها	را	م	دُ	قَر	وَر	دی	تست
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	کلا

وزن شعر ← فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن
اختیارات زیبایی ← ندارد

اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیده رکن آخر مصراع دوم ۲.

۱۴	هر	چ	دَر	رو	ی	ث	گو	یَند	پ	زی	با	یی	هست
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	کلا
واکر	چ	دَر	چَش	م	ث	عَز	شو	خی	ئ	رع	نا	یی	هست
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	کلا

وزن شعر ← فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن
اختیارات زیبایی ← کوتاه تلفظ شدن مصوت بلند «ی» در هجای نهم مصراع دوم

اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیده آخر هر دو مصراع ۲.

۱۵	قش	نُ	ءی	دوست	ک	غی	رز	ث	م	را	یا	ری	هست
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	کلا
یا	ش	بُ	روز	پ	جُز	فِک	ر	ث	ءم	کا	ری	ری	هست
-	U	ک	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	کلا

وزن شعر ← فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن
اختیارات زیبایی ← بلند تلفظ شدن هجای کوتاه «و» عطف در هجای سوم مصراع دوم

اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیده آخر هر دو مصراع ۲.

۴. یک اختیار وزنی دیگر (فاعلاتن به جای فاعلاتن)

به هجای اول هر دو مصراع «محک بزینم» قبل توجه کنید: متوجه می‌شوید که شاعر در هر دو مصراع یا یکی از مصراع‌ها، به جای «فاعلاتن» از «فاعلاتن» استفاده کرده است. در این «محک بزینم»، شما با یکی دیگر از اختیارات وزنی آشنا شدید؛ پس خودتان در صفحه قبل، در قسمت یافته‌ها، جلوی اختیارات وزنی، عبارت آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن را اضافه کنید.

فراموش نکنید! برعکس این اختیار امکان‌پذیر نیست؛ یعنی نمی‌توان به جای «فاعلاتن» از «فاعلاتن» استفاده کرد.

۳. ابدال

سومین اختیار وزنی ابدال نام دارد. به بیت زیر و تعداد هجاهای هر مصراع آن دقت کنید:

«من چه در پای تو ریزم که پسند تو بود؟ جان و سر را توان گفتم که مقداری هست»

من	چ	دَر	پا	ی	ث	ری	زَم	ک	ب	سن	د	ث	ب	وَد
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	ک	U	U	-
جا	نُ	سر	را	نَ	تَ	واکر	گفت	ک	ی	یق	دا	ری	هست	
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	UU	کلا	

مصراع اول ۱۵ هجا دارد و مصراع دوم ۱۴ هجایی است؛ البته کلمه «گفت» یک هجای کشیده است (U -) که در واقع یک هجای بلند و یک هجای کوتاه فرض می‌شود. فعل «هست» در آخرین رکن مصراع دوم، یک هجای کشیده است اما چون آخرین هجای آخرین رکن است، آن را یک هجای بلند در نظر می‌گیریم؛ با این توضیحات، مصراع اول ۱۵ هجا و مصراع دوم ۱۴ هجا دارد. پس بطور هجاهای مصراع اول و دوم زیر هم قرار می‌گیرند و نظم و انسجامی که در ابتدای فصل از آن صحبت شد، به وجود می‌آید؟ گاهی شاعر می‌تواند به جای دو هجای کوتاه در کنار هم (U U) از یک هجای بلند (-) استفاده کند. به این اختیار وزنی، ابدال می‌گویند که در دو هجای ماقبل آخر بسیار اتفاق می‌افتد. اگر خوب دقت کنید در «محک بزینم» قبل نیز اختیار شاعری ابدال را می‌توانید پیدا کنید. با آموختن اختیار وزنی ابدال، یافتن اختیارات شاعری برای شما آسان شد. حال باید بیابید که شاعر در کدام قسمت از بیت‌های زیر به جای این که از (U U) استفاده کرده باشد، فقط یک (-) آورده است.

محک بز نیم

بیت‌های زیر را تقطیع کنید و اختیارات زبانی و وزنی آن‌ها را بنویسید.

۱. صبر بر جور رقیبت چه کنم گر نکنم همه دانند که در صحبت گل خاری هست
 ۲. وان که را دیده در دهان تو رفت هرگزش گوش نشنود پندی
 ۳. هزار نامه بیای نویسمت که جواب اگرچه تلخ دهی در سخن شکر باری

یا تمام

صبر	بر	جُو	رِ	زَ	قِ	بَت	چ	گِ	نَم	گَر	نَ	گِ	نَم
-	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-
هت	م	دا	تند	کِ	دَر	صُح	بَ	تِ	گُل	خا	ری	هست	
U	U	-	-	U	U	-	U	U	-	-	U	U	-

وزن شعر ← فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن
 اختیارات زبانی ← ندارد

اختیارات وزنی ← ۱. استفاده از فاعلاتن به جای فاعلاتن ۲. ابدال

واکِر	کِ	را	دِ	دَر	دَ	ها	نِ	نِ	تْ	رفت
-	U	-	U	-	U	-	U	U	U	کلا
هَر	گِ	زَش	گوش	نش	نَ	ود	بِن	دِ		
-	U	-	U	-	U	-	U	U	-	-

وزن شعر ← فاعلاتن مفاعلتن فعلن
 اختیارات زبانی ← ندارد

اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای آخر مصراع اول ۲. ابدال

هـ	زار	نا	م	پ	یا	پِ	نِ	وِ	سَ	مَت	کِ	جِ	وَاب
U	-	U	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	کلا
اَ	گَر	چ	تلخ	دَ	هَی	دَر	سَ	خَن	شِ	گَر	با	رِ	
U	-	U	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-

وزن شعر ← مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن فعلن
 اختیارات زبانی ← ندارد

اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر ۲. ابدال

فرمایش نکته: برای نام‌گذاری وزن بیت‌هایی که اختیار وزنی ابدال دارند، دو هجای کوتاه، معیار تعیین وزن خواهد بود.

۴. قلب

چهارمین و آخرین اختیار وزنی قلب نام دارد. در این اختیار، شاعر می‌تواند جای یک هجای کوتاه و یک هجای بلند که کنار هم قرار گرفته‌اند را با هم عوض کند؛ یعنی به جای (U -) از (U -) استفاده کند یا برعکس.

به بیت زیر توجه کنید:

«یار روان و شهریار از عقبش به سر دوان غصه مخور دل حزین نمی‌گذارم برود»

یار	زَ	وا	نُ	شَه	رِ	یا	زَز	عَ	قِ	بَش	پِ	سَر	دَ	واکِر
-	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-	U	-	U	-
عُص	صِ	م	دِ	لِ	ع	زَکِر	نِ	مِ	گِ	ذا	رَم	بِ	زَ	ود
-	U	U	U	U	U	-	U	-	U	-	U	U	U	-

در مصراع دوم آن هجای نهم با دهم و سیزدهم با چهاردهم جابه‌جا شده‌اند؛ یعنی همان‌طور که گفتیم شاعر به‌جای (U -) از (U -) یا برعکس استفاده کرده است. در رکن سوم شاعر به‌جای «مفتعلن» «مفاعلن» آورده که چون از اختیارات شاعری استفاده کرده، اشکالی در وزن به‌وجود نمی‌آورد و همچنان گوش‌نواز است.

جمع‌بندی

خلاصه‌ای از آنچه در این درس خوانده‌اید:

- 1 بلند بودن هجای پایان مصراع
- 2 آوردن فاعلاتن به‌جای فعلاتن
- 3 ابدال
- 4 قلب

اختیارات وزنی

آوردن یک هجای بلند به‌جای دو هجای کوتاه

جابه‌جا کردن یک هجای بلند و کوتاه که در مجاورت هم قرار گرفته‌اند ← (U -) به‌جای (U -) یا برعکس.

درس ۱۱ وزن در شعر نیمایی

حتماً علی‌اسفندیاری (نیمای پوشیج) را می‌شناسید و می‌دانید که ساختار شعر فارسی را متحول کرد. حالا که وزن عروضی را به‌خوبی یاد گرفته‌اید، می‌دانید که وزن عروضی یکی از ابعاد ساختار یک شعر است. نیمای یک شکل جدید از وزن آفرید؛ تساوی و هجاهای بین دو مصراع را برداشت و به این ترتیب اصولاً بخش‌های شعر نیمایی با هم برابر نیستند و البته این کار چیزی هم از زیبایی موسیقایی شعر کم نکرد.

فرمایش نکند: این کار نیمای به این معنا نیست که شعر نو وزن عروضی ندارد؛ بلکه فقط به‌دلیل عدم تساوی مصراع‌ها، تعداد هجاهای آن‌ها برابر نیست. به شعر زیر توجه کنید.

سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت سرها در گریبان است
کسی سر برنیارد کرد پاسخ گفتن و دیدار یاران را
نگه جز پیش پا را دید، نتواند
که ره تاریک و لغزان است.

سَ	لا	قَت	را	نِ	می	خا	هَند	پا	سُخ	گُفت	سَر	ها	دَر	گَ	ری	پا	نست
U	-	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

نِ	گَه	جُز	پِی	سِی	پا	را	دِید	تَت	وا	تَد
U	-	-	-	U	-	-	U	-	-	-

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

کِی	رَه	تا	ری	گِی	لِغ	زا	نست
U	-	-	-	U	-	-	-

مفاعیلن مفاعیلن

همان‌طور که در شعر بالا مشاهده کردید، این شعر با وزن‌واژه «مفاعیلن» سروده شده است؛ یعنی همه مصراع‌های آن به همین ترتیب با همین وزن‌واژه سروده شده‌اند و فقط تعداد استفاده از «مفاعیلن» در هر مصراع با مصراع دیگر متفاوت است.

چنانکه مشاهده کردید، یافتن وزن شعر نو بسیار ساده است، به‌خصوص برای شما که عروض سنتی را به‌خوبی آموخته‌اید. پس با تمرین زیر خود را بسنجید.

۳۰۵. وزن عروضی کدام بیت در کمانک مقابل آن درست نیامده است؟

۱. ز درپچه‌های چشمم نظری به ماه داری
۲. تو سنگ‌دل که لب لعل بذله‌گو داری
۳. ای روی تو در موی تو ماه شب تاری
۴. دستی که گاه خنده به آن خال می‌بری

۱. چه بلندبختی ای دل که به دوست راه داری
۲. به خنده خنده دلم خون کنی چه رو داری
۳. خورشید هم از آن شب تاری متواری
۴. ای شوخ سنگ‌دل دلم از حال می‌بری

۳۰۶. وزن عروضی بیت زیر چیست؟

- «در سرو و مه چه گویی ای مجمع نکویی»
۱. مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن
 ۲. مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

- تو ماه مشک‌بویی تو سرو سیم ساقی»
۱. فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
 ۲. مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلن

(سراسری، ۹۲ پا تغییر)

۱. (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)
۲. (مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن)
۳. (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)
۴. (مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلن)

(سراسری، ۹۰ پا تغییر)

بیرسترها چهارگزینه‌ای دگر ۸

۳۰۷. تقطیع هجایی و ارکان کدام مصراع نادرست نوشته شده است؟

۱. دوش می‌آمد و رخساره برافروخته بود ← -UU/--UU/--UU/--U-
۲. دیر آمدی ای نگار سرمست ← --U/-U-U/U--
۳. ماندم به چمن شب شد و مهتاب برآمد ← --U/U--U/U--U/U--
۴. بی تو ای دل نکند لاله به بار آمده باشد ← --UU/--UU/--UU/--UU

۳۰۸. تقطیع هجایی و ارکان همه گزینه‌ها صحیح است به جز

۱. عجب است با وجودت که وجود من بماند ← --U-/U-UU/--U-/U-UU
۲. عجب از کشته نباشد به در خیمه دوست ← -UU/--UU/--UU/--UU
۳. هر که دل پیش دلبری دارد ← --/-U-U/--U-
۴. نه در هر سخن بحث کردن رواست ← --/--U/--U/--U

۳۰۹. تقطیع هجایی کدام یک از گزینه‌ها، به شکل زیر است؟

-UU/-U-U/-U-

۱. ای مرهم ریش و مونس جانم
 ۲. می‌وزد از چمن نسیم بهشت
 ۳. ای ذات شریف و شخص روحانی
 ۴. بی‌تو حرام است به خلوت نشست
- چندین به مفارقت مرجانم
هان بنوشید دم‌به‌دم می ناب
آرام دلی و مرهم جانی
حیف بود در به چنین روی بست

۳۱۰. تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت با شکل زیر متفاوت است؟

-UU/-U-U/-U-

۱. نازنینا نیازمند توام
 ۲. کم میباش از درخت سایه‌فکن
 ۳. می‌وزد از چمن نسیم بهشت
 ۴. حسن تو همیشه در فزون باد
- عمر اگر بود می‌کشم نازت
هر که سنگ زند ثمر بخشش
هان بنوشید دم‌به‌دم می ناب
رویت همه ساله لاله‌گون باد

۳۱۱. شکل «-UU/-U-U/--UU/-U-U-» تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت است؟

۱. ماهم آمد به در خانه و در خانه نبودم
 ۲. نسیم زلف تو پیچیده بود در سر و مغزم
 ۳. به گوشوار دلاویز ماه من نرسد
 ۴. چون چشم تو دل می‌برد از گوشه‌نشینان
- خانه‌گویی به سرم ریخت چو این قصه شنودم
خمار و سست ولی سخت بی‌قرار تو بودم
ستاره گرچه به گوش فلک شود آویز
همراه تو بودن گنه از جانب ما نیست

۳۱۲. شکل (-U/--U/--U) تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت است؟

۱. تو را سریست که با ما فرو نمی‌آید
 ۲. تو در خواب خوش و من بی‌تو هر شب
 ۳. ز ابلهی است که عمر دوباره خواهد خلق
 ۴. ترک ما کردی برو هم صحبت اغیار باش
- مرا دلی که صبوری از او نمی‌آید
شمارم تا سحر سیارگان را
که شیب عمر همان باشد و شباب همان
یار ما چون نیستی با هر که خواهی یار باش

۳۱۳. در اولین رکن کدام بیت اختیار وزنی وجود دارد؟

۱. گفته‌ای هر جا که می‌بینم فلان را می‌کشم
۲. پیش رندان حق شناسی در لباسی دیگرست
۳. دلبرم عزم سفر کرد خدا را یاران
۴. همه کس طالب یارند چه هوشیار چه مست

۱. خوش نویدی داده‌ای اما نمی‌آری به‌جا
۲. پر به ما منمای زاهد خرقة پشمینه را
۳. چه کنم با دل مجروح که مرهم با اوست
۴. همه‌جا خانه عشق است چه مسجد چه کنشت

۳۱۴. در کدام بیت اختیار وزنی «ابدال» وجود دارد؟

۱. سنگی نفتد این طرف از گوشه آن بام
۲. بار با ماست چه حاجت که زیادت طلبیم
۳. ساقی بده آن باده که اکسیر وجود است
۴. گویی از صحبت ما نیک به تنگ آمده بود

۳۱۵. در کدام یک از بیت‌های زیر، از هیچ اختیار زبانی استفاده نشده است؟

این بخت نباشد سر شوریده ما را
دولت صحبت آن مونس جان ما را بس
شوینده آرایش هر بود و نبود است
بار بریست و به گردش نرسیدیم و برفت

۱. زلف آشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
۲. آینه چون نقش تو بنمود راست
۳. در پیچ و خم و تابم از آن زلف خدا را
۴. کلاه فقر بسی هست در جهان لیکن

۳۱۶. در کدام بیت اختیار «قلب» وجود دارد؟

پیرهن چاک و غزل‌خوان و صراحی در دست
خودشکن آینه شکستن خطاست
ای زلف که داد این همه پیچ و خم و تابت
نگین تاج شهان در پر کلاه منست

۱. نرگش عربده‌جوی و لبش افسوس‌کنان
۲. آن‌که جز کعبه مقامش نبند از یاد لب
۳. کیست که پیغام من به شهر شروان برد
۴. دل و دینم شد و دلبر به ملامت برخاست

۳۱۷. در رکن آغازین کدام بیت از اختیار وزنی استفاده شده است؟

نیمه‌شب دوش به بالین من آمد بنشست
بر در می‌کده دیدم که مقیم افتادست
یک سخن از من بدان مرد سخن‌دان برد
گفت با ما منشین کز تو سلامت برخاست

۱. که شنیدی که در این بزم دمی خوش بنشست
۲. لعل سیراب به خون تشنه لب یار من است
۳. نوش کن جام شراب یک منی
۴. شمه‌ای از داستان عشق شورانگیز ماست

۳۱۸. تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت با بیت زیر یکسان است؟

که نه در آخر صحبت به ندامت برخاست
وز بی دیدن او دادن جان کار من است
تا بدان بیخ غم از دل برکنی
این حکایت‌ها که از فرهاد و شیرین کرده‌اند

۱. «تو خود از کدام شهری که ز دوستان نپرسی
۲. به پیر می‌کده گفتم که چیست راه نجات
۳. لعل است یا لبانت؟ قند است یا دهانت
۴. سخنی بگویی با من که چنان اسیر عشقم
۵. سبب گویی وداع یاران کرد

۳۱۹. در کدام رکن بیت زیر اختیار وزنی «قلب» صورت گرفته است؟

مگر اندر آن ولایت که تویی وفا نباشد»
بخواست جام می و گفت عیب پوشیدن
تا در برت نگیرم، نیکم یقین نباشد
که به خویشتم ندارم ز وجودت اشتغالی
روی از این نیمه سرخ و زان سو زرد

۱. «چشم مخالفت بیاژن به تیر
۲. اول
۳. دوم

۴. اول و سوم

۳۲۰. همه بیت‌های زیر اختیار شاعری یکسانی دارند، به جز گزینه
۱. روز مردن درد دل بر خاک می‌سازم رقم
۲. گفته بودم چو بیایی غم دل با تو بگویم
۳. گر به کشتن کین وحشی می‌رود از سینه‌ات
۴. رنگ رویا زده‌ام بر افق دیده و دل

چون کف یاران که به زر آزدی»
۱. سوم و دوم

چون کنم کس نیست تا گویم غم دیرینه را
چه بگویم که غم از دل برود چون تو بیایی
کرد خون خود بحل، بردار تیغ کینه را
تا تماشا کنم آن شاهد هرچایی را

۳۲۱. در کدام یک از بیت‌های زیر از هیچ اختیار وزنی استفاده نشده است؟

۱. ندای عشق تو دوشم در اندرون دادند
۲. چون تو نه در مقابلی عکس تو پیش رو نهیم
۳. چیست باز این زود رفتن یا چنین دیر آمدن
۴. روزگاریست که سودای بتان دین منست

فضای سینه و شوقم هنوز پر ز صداست
این هم ز آب و آینه خواهش ماه کردنست
بعد عمری کامدی بنشین زمانی پیش ما
غم این کار نشاط دل غمگین منست

۳۲۲. تقطیع هجایی و ارکان بیت زیر در کدام گزینه به درستی آمده است؟

۱. «کوه از درخت گویی مردی مبارز است
۲. ---U-/U---/---U-/U---
۳. -U-/U---U/U-U-/U---

۲. ---U-/U---U/U---
۴. -U/---/---U-/U---

۳۲۳. کدام یک از ابیات زیر را می‌توان به دو صورت (با دو وزن) خواند؟

۱. خبر ز داغ دل شهریار می‌شوی اقسا
۲. سهل باشد همه بگذاشتن و بگذشتن
۳. ای باد بامدادی خوش می‌روی به شادی
۴. به حسن خلق و وفا کس به یار ما نرسد

در آن زمان که ز خاکش هزار لاله دمیده
کاین بود عاقبت کار جهان گذران
پیوند روح کردی پیغام دوست دادی
تو را در این سخن انکار کار ما نرسد

۲.

تُ	سنگ	دل	ک	لَ	پ	ل	بَ	ل	بَ	ل	گو	دا	ری
-	-	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	-	-
بِ	خَن	دِ	خَن	دِ	دِ	لَم	خَوَیَر	کُ	نِ	جِ	رَو	دا	ری
-	-	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	-	-
	مفاعِلن	مفاعِلن	فعلاتن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	فعلن

در هجای هفتم مصراع اول «ب» که برخلاف هجای مقابلش کوتاه است، قابلیت بلند تلفظ شدن را دارد.

۴.

دس	تِ	کِ	گَا	ه	خَن	دِ	بِ	آر	خَال	مِ	بِ	رِ
-	-	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-
عِ	شُو	خِ	سَنگ	دِل	دِ	لَ	مَز	حَال	مِ	بِ	رِ	رِ
-	-	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-
	مفعول	مفعول	فعلاتن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	فعلن

به حذف همزه در «دلیم از» توجه کنید.

۳۰۶. گزینه ۳) ابتدا تقطیع هجایی و ارکان بیت را مشاهده کنید:

در	سَر	وُ	مِه	چِ	گَو	بِی	عِ	نِ	کَو	بِی	
-	-	-	U	-	U	-	-	U	-	-	
تُ	مَا	ه	مُشک	بَو	بِی	تُ	سَر	و	سِیم	سَا	قِی
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-	-
	مفعول	مفعول	فعلاتن	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	فعلاتن

بعد از اینکه هجاهای تقطیع شده ۲ مصراع را مقابل هم می‌گذارید، متوجه می‌شوید که چند هجای کوتاه قابلیت این را دارند که بلند تلفظ شوند و در این صورت، وزن بیت درست خواهد شد.

نشانه‌های هجایی سایر گزینه‌ها:

۱. ---U/U---/---U/U---

۲. --U-/U-UU/--U-/U-UU

۴. -U-/U--U/U-U-/U--

۳۰۷. گزینه ۴

۱.

دوش	مِ	عِ	مِ	دُ	رُخ	سَا	رِ	بَ	رَف	رُوخ	تِ	بُود
-	-	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U
	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول

۲.

دی	رَا	مِ	دِی	عِی	نِ	گَا	رِ	سَر	مَسْت
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U
	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول

۳.

مَکَر	دَم	پِ	چِ	مَن	سَب	شُ	دُ	مِه	تَاب	بَ	رَا	قَد
-	-	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U
	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول

۴.

بِی	تُ	عِی	دِل	نَ	کُ	نَد	لَا	لِ	بَا	رَا	مِ	دِ	بَا	شُد
-	-	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-
	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول	مفعول

۳۰۸. گزینه ۴

۱.

عَ	جِ	بِست	بَا	وُ	جَو	دَت	کِ	وُ	جَو	دِ	مَن	پِ	مَا	نَد
-	-	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	U
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۲.

عَ	جِ	بِز	گُش	بَ	تَ	نَ	بَا	شُد	بِ	دَ	رِ	جِی	مِ	ی	دوست
-	-	-	U	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۳.

هَر	کِ	دِل	بِی	شِ	دِل	بَ	رِی	دَا	رَد
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۴.

نَ	دَر	هَر	سُ	خَن	بَحْث	کَر	دَن	رَ	وَاسْت
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۳۰۹. گزینه ۲

۱.

عِی	مَر	ة	مِ	رِی	شُ	مَو	نِ	سِ	جَا	نَم
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن
چِن	دِیْنِ	بِ	مِ	فَا	رِ	قَت	مِ	زَن	جَا	نَم
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۲.

مِی	وُ	زَد	عَز	جِ	مَن	نَ	سِی	مِ	بِ	هِشْت
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن
هَازِن	بِ	نَو	شِید	دَم	بِ	دَم	مِ	ی	نَاب	
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	

۳.

عِی	ذَا	تِ	شِ	رِی	فُ	شِخ	صِ	رُو	حَا	نِی
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن
آء	رَا	مِ	دِ	لِی	ی	مَر	ة	مِ	جَا	نِی
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۴.

بِی	تُ	خِ	رَا	مَسْت	بِ	خَل	وَت	نِ	شِست
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن
حِیف	بُ	وُد	دَر	بِ	جُ	نِیْنِ	رَوِی	بِست	
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۳۱۰. گزینه ۴

۱.

نَا	رَ	نِی	نَا	نِ	یَاز	مَن	دِ	تُ	اَم
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن
عُمُ	رَ	گَر	بُود	مِی	کِ	شَم	نَا	زَت	
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۲.

گَم	مِ	بَا	شَر	دِ	رِخ	تِ	سَا	ی	فِ	گَن
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن
هَر	کِ	سَن	گَت	رَ	نَد	تِ	مَر	بِخ	شِش	
-	-	-	U	-	U	-	U	-	U	
			مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	

۳.

ز	عَب	لَ	هَيْسَتِ	كِي	عُم	رِ	دُ	بَا	رِ	خَا	هَد	خَلَقِ
-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-	UU	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ك	شِي	بِ	عَمْرَةَ	مَا	بَا	شِ	دُ	شَن	بَاب	ة	مَارِئِ	
-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

۴.

تَر	كِي	مَا	كِر	دِي	بُ	رَو	هَم	صَح	بِت	تِ	عَغ	يَار	بَاش
-	U	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
بَا	رِ	مَاجِنِ	نَيْسِ	تِي	بَا	هَر	كِي	خَا	هِي	يَار	بَاش		
-	U	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

گزینه ۳

منظور از اختیار وزنی در رکن اول، استفاده از «فاعلان» به جای «فعلاتن» است. البته ممکن است اختیار وزنی دیگری نیز وجود داشته باشد، اما عموماً منظور اختیار وزنی مذکور است.

۱.

گُف	تِ	عِي	هَر	جَا	كِي	مِي	بِي	نَم	فِ	لَا	رَا	مِي	كِي	شَم
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
خَشَنَ	وِي	دِي	دَا	دِي	عِي	عَم	مَا	نِي	مِي	عَا	رِي	بِي	جَا	
-	U	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

وزن بیت فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلان است و هیچ اختیار وزنی در آن وجود ندارد.

۲.

بِي	شِي	رِنِ	دَاكِرِ	حَقِ	شِي	نَا	سِي	دِرِ	لِ	بَا	سِي	دِي	گِ	رِسْتِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
پَرِ	بِ	مَا	مِنِ	مَايِ	زَا	هَدِ	خِرِ	قِي	يِ	پَشِ	مِي	نِي	رَا	
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

وزن بیت فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلان است و در رکن آغازین آن اختیار وزنی وجود ندارد.

۳.

دَل	بِت	رَم	عَز	م	سَن	قَر	كِرْد	خُ	دَا	رَا	يَا	رَاكِرِ	
-	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
چِ	گِ	نَم	بَا	دِ	لِ	مَج	رُوحِ	كِي	قَر	هَم	بَا	اَوَسْتِ	
-	U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

در هجای اول رکن آغازین شاعر به جای آوردن یک هجای کوتاه، از یک هجای بلند استفاده کرده است.

۴.

ة	مِ	گَس	طَا	لِ	بِ	بَا	رَندِ	چِ	هَشِ	يَارِ	چِ	مَسْتِ	
-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
ة	مِ	جَا	خَا	نِ	يِ	عَشِ	قَسْتِ	چِ	قَس	جَدِ	چِ	كُ	نَشْتِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

وزن بیت فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان فعلان است و هیچ اختیار وزنی در آن وجود ندارد.

۳.

مِي	وَ	رَد	عَز	جِ	مَن	نَ	سِي	مِ	بِ	هَيْسَتِ
-	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مَكانِ	بِ	نَو	شِيدِ	دَمِ	بِ	دَمِ	مِ	يِ	نَابِ	
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

۴.

حُس	نِ	تُ	ة	مِي	شِي	دَرِ	فُ	زَوَكِرِ	بَادِ
-	U	U	-	U	-	U	-	U	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
رَوِيَتِ	ة	مِ	سَا	لِ	لَا	لِ	لِ	گَوَكِرِ	بَادِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

گزینه ۳

۱.

مَا	ة	مَا	مَدِ	بِ	دِ	رِ	خَا	نِ	وَ	دَرِ	خَا	نِ	نَ	بُو	دَمِ
-	U	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
خَا	نِ	گُوِيِي	بِ	سَنِ	رَمِ	رِيخْتِ	جُ	اِيَهَرِ	قَصِ	صِ	شِي	نَو	دَمِ		
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

۲.

نَ	سِي	مِ	زُلِ	فِ	تِ	بِي	چِي	دِ	بُوَدِ	دَرِ	سَنِ	رُ	مَغ	زَمِ
-	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	U	U	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
خُ	مَا	رُ	سَسْتِ	وَ	لِي	سَخْتِ	بِي	قِي	رَا	رِ	تُ	بُو	دَمِ	
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

۳.

بِ	گُوشِ	وَ	رِ	دِ	لَا	وِي	زِ	مَا	هِي	مَنِ	نَ	رِ	سَدِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
سِي	تَا	رِ	گَرِ	چِ	بِ	گُو	شِي	فِ	لَكِ	شَنِ	وَ	عَا	وِيَزِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

۴.

چُنِ	چَشِ	مِ	تُ	دَلِ	مِي	بِت	رِ	دَزِ	گُو	شِي	نِ	شِي	نَاكِرِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
هَمِ	رَا	هِي	تُ	بُو	دَنِ	گِ	نَ	هَزِ	جَا	نِ	بِ	مَا	نَيْسْتِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

گزینه ۲

۱.

تُ	رَا	سَنِ	رِيَسْتِ	كِي	بَا	مَا	فُ	رَوِ	نِي	مِي	عَا	يَدِ	
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
مِ	رَا	دِ	لِي	كِي	صَنِ	بُو	رِي	عَا	زَوِ	نِي	مِي	عَا	يَدِ
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

۲.

تُ	دَرِ	خَا	بِ	خُ	شَنِ	مَنِ	بِي	تُ	هَرِ	شَبِ	
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
شَنِ	مَا	رَمِ	تَا	سَنِ	حَرِ	سَنِي	يَا	رِ	گَاكِرِ	رَا	
-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

۳۱۴. گزینه ۲

سن	م	ن	ف	ت	د	ا	ب	ز	ف	م	ش	ی	آ	ب
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
این	بخت	ن	با	شد	س	ر	شو	ری	د	ی	ما	را		
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

۲.

یار	با	ماست	ج	حاجت	ک	ز	یا	د	ت	ط	ل	ب	ب
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
دو	ل	ت	صبح	ب	ت	آ	م	و	ن	س	ج	ا	ب
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

همان‌طور که مشاهده می‌کنید، در رکن آخر مصراع دوم این بیت اختیار وزنی ابدال صورت گرفته است.

۳.

سا	قی	پ	د	آ	ب	د	ک	ک	سی	ر	و	ج	د
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
شو	تین	د	ی	آ	لا	ی	ش	هر	بو	د	ن	بو	د
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

۴.

گو	بی	از	ص	ب	ت	ما	نیک	پ	ت	ن	گا	م	د	بود
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
بار	بر	تس	ت	پ	گ	دش	ن	ر	سی	دی	م	پ	رفت	
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

۳۱۵. گزینه ۱ «دقت کنید که در سؤال از شما خواسته شده است که گزینه را بیابید که در آن اختیار زبانی استفاده نشده است؛ پس ممکن است اختیار وزنی داشته باشد.»

۱.

زلف	آ	ش	ب	و	خ	د	و	خ	د	ا	ل	ب	م
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
پیر	هن	چا	گ	غ	زل	خا	ن	ص	را	حی	در	د	د
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

همان‌طور که مشاهده می‌کنید در این بیت از سه اختیار وزنی «استفاده از فاعلاتن به جای فعلان در رکن اول»، «ابدال» و «بلند تلفظ کردن هجای آخر رکن آخر» استفاده شده است، اما هیچ اختیار زبانی در آن دیده نمی‌شود.

۲.

آ	ی	ن	چ	ن	ش	ت	پ	ن	م	ر	ا
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
خ	ش	ک	نا	بی	ن	ش	ک	س	ت	خ	ط
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

در این گزینه، در عبارت «خودشکن آینه...» اختیار زبانی حذف همزه رخ داده است.

۳.

در	پی	ج	خ	م	تا	ب	م	ز	ا	ز	ف	خ	دا	را
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
ای	زلف	ک	دا	دین	ه	م	پی	ج	خ	م	تا	ب		
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

در این گزینه در رکن دوم مصراع اول و رکن سوم مصراع دوم از بلند تلفظ شدن هجای کوتاه «و» استفاده شده است. هم چنین در عبارت «تابم از آن» حذف و نیز «که داد این» همزه دیده می‌شود.

۴.

گ	لا	ه	ف	ب	سی	ه	در	ج	ا	ز	ل	ی	کن
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
ن	گی	ن	تا	ج	ش	ا	ز	پ	ر	گ	لا	ه	م
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

در این گزینه در رکن سوم مصراع دوم از اختیار زبانی «بلند تلفظ شدن کسره اضافه» استفاده شده است.

۳۱۶. گزینه ۳

نر	گ	س	ع	ب	د	ج	و	ل	ب	ش	س	ک	نا
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
نی	م	شب	دوش	ب	با	لی	ن	م	نا	قد	ب	ن	ش
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

در هجای هشتم مصراع اول اختیار زبانی بلند تلفظ شدن «و» و در هجای آخر مصراع دوم «بلند تلفظ شدن هجای آخر بیت» دیده می‌شود. اختیار «قلب» وجود ندارد.

۲.

آ	ک	ج	ب	م	ق	م	ن	ب	د	ز	یا	د	ل	ب
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
بر	د	ر	می	ک	د	دی	م	ک	م	ق	م	تا	د	د
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

در هجای سوم مصراع دوم بلند تلفظ شدن هجای کوتاه کسره اضافه و در رکن آخر همان مصراع، اختیار وزنی ابدال و همچنین در عبارت «مقیم افتاده است» حذف همزه وجود دارد. اختیار قلب دیده نمی‌شود.

۴.

شم	م	ع	ا	د	س	ت	ن	ع	ش	ق	و	ش	و	ر	ن	گ	ی	ز	م	اس
U	-	-	-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	-	U	-	-	U	-
							ک													
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن								

این گزینه نیز تمام ارکان آن «فاعلاتن» است و اختیار وزنی مذکور را ندارد.

۳۱۸. گزینه ۳

ث	خ	د	ز	گ	د	م	ش	ه	ر	ی	ک	ز	د	س	ت	ن	پ	ر	س
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
فعلاّت				فاعلاتن				فعلاّت				فاعلاتن							

۱.

ب	پ	ر	ی	ک	د	گ	ت	ک	ج	س	ت	ر	ا	ه	ن	ج
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
مفاعلتن				فاعلاتن				مفاعلتن				فاعلتن				

۲.

ل	ا	س	ت	یا	ل	ب	ا	ن	ق	ن	د	س	ت	ر	ا	ه	ن
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
مفعول				فاعلاتن				مفعول				فاعلاتن					

۳.

س	خ	ن	ی	ب	گ	و	ب	ا	م	ن	ک	ج	ن	ا	ع	س	ی	ر	ع	ش	ق
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
فعلاّت				فاعلاتن				فعلاّت				فاعلاتن									

۴.

س	ب	ی	و	د	ا	ع	یا	ر	ا	ک	ر	د
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				

۳۱۹. گزینه ۲

چ	س	م	م	خ	ا	ل	ق	ت	ب	یا	ز	ن	ب	ت
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن						

۳.

ک	ی	ب	پ	ش	ه	ر	ی	ر	ش	و	ر	ن	گ	ی	ز	م	اس
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن					

در رکن سوم اختیار وزنی قلب دیده می‌شود.

۴.

د	ل	د	ی	ن	م	ش	ن	د	ل	ب	م	ل	ا	ق	ت	ب	ر	خ	اس
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن							

فقط در هجای اول رکن اول، از اختیار وزنی «فاعلاتن به جای فعلاّت» استفاده شده است.

۳۱۷. گزینه ۲

وقتی صحبت از رکن آغازین و اختیار وزنی است، به احتمال زیاد منظور، اختیار وزنی «فاعلاتن به جای فعلاّت» است؛ پس ابتدا بیت‌هایی را که هر دو مصراع آن‌ها با هجای کوتاه (ف در فعلاّت) آغاز شده را کنار گذاشته و سایر بیت‌ها را بررسی می‌کنیم و در نهایت، در صورت نرسیدن به جواب صحیح ابیاتی که کنار گذاشته بودیم را هم بررسی می‌کنیم؛ به این ترتیب گزینه «۱» کنار گذاشته می‌شود. برای سایر گزینه‌ها، کفایت فقط یک مصراع آن را تقطیع کنیم و ببینیم که آیا همه ارکان آن با فاعلاتن است یا خیر. اگر این چنین بود، اختیار وزنی مذکور را ندارد و اگر رکن اول «فاعلاتن» و باقی رکن‌ها «فاعلاتن» بود، دارای اختیار وزنی است:

۲.

ل	س	ی	ر	ا	ب	پ	خ	و	ر	ت	ش	ن	ل	ب	یا	ر	م	ن
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلتن						

فقط رکن اول فاعلاتن است؛ پس جواب صحیح را یافته‌ایم و ادامه تقطیع لازم نیست. اما برای روشن‌تر شدن این روش، سایر گزینه‌ها را هم بررسی می‌کنیم.

۳.

ن	و	ش	ن	م	ج	ا	ب	پ	یک	م	ن
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلتن			

نکته ممکن است بگویید: اگر «م» در رکن دوم اختیار وزنی نداشته باشد، رکن اول و دوم می‌شود فاعلاتن، فعلاّت پس در رکن اول اختیار وزنی داریم. اگر این سؤال برای شما پیش آمده، حتماً توجه نکرده‌اید که در آن صورت رکن آخر هم باید «فعلاّت» باشد، اما در بیت بالا رکن آخر فاعلتن است.

گزینه ۲ ۳۲۰

رو	ز	مَر	دَن	دَر	دِ	دَل	بَر	خَاک	مِ	سَا	زَم	رَ	قَم
-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	-	U
چو کَر	ک	نَم	کَس	نِیَسْت	تَا	گُو	یَم	غَ	مِ	دِ	رِ	نِ	رَا
-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	-	U

۱. بلند تلفظ شدن هجای کوتاه

گَف	ت	بُو	دَم	جُ	پ	یَا	بِی	عَ	مِ	دَل	بَا	تُ	پ	گُو	یَم
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
چ	پ	گُو	یَم	ک	عَ	مِز	دَل	پ	رَ	وَد	چُن	تُ	پ	بَا	بِی
-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-

۲. در این بیت فقط اختیار وزنی استفاده از «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» دیده می‌شود.

گَر	پ	گُش	تَن	کِی	نِ	وَح	شِی	مِی	رَ	وَد	عَز	سِی	نِ	عَت
-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	-	-	U
کَرَد	خُو	نِ	خُد	پ	جَل	بَر	دَار	تِی	غِ	کِی	نِ	رَا	-	-
-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	-	U	-

۳. در این بیت نیز بلند تلفظ شدن هجای کوتاه دیده می‌شود.

رَن	گ	رُو	یَا	رَ	دِ	عَم	بَر	ء	فُ	قِ	دِی	دِ	وُد
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	U
تَا	ت	مَا	شَا	کُ	نِ	مَاکَر	شَا	ه	دِ	هَر	جَا	بِی	رَا
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	U

۴. در این بیت علاوه بر «بلند تلفظ شدن هجای کوتاه، ابدال» نیز دیده می‌شود.

گزینه ۳ ۳۲۱

نِ	دَا	ی	عِش	قِ	تُ	دُو	شَم	دَ	رَن	دَ	رُوکَر	دَا	دَنَد
-	U	-	U	-	-	U	U	-	-	U	-	-	U
فَ	ضَا	ی	سِی	نِ	وُ	شُو	قَم	ه	نُو	بَر	زِ	صِ	دَاَسْت
-	U	-	U	-	-	U	U	-	-	U	-	-	U

۱. در این بیت هم اختیار وزنی ابدال وجود دارد و هم اختیار وزنی بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر.

چُن	تُ	نِ	دَر	مُ	قَا	پ	لِی	عِک	سِ	تُ	بِی	شِ	رُو	نِ	هِیَم
-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U
اِیْنِ	ه	مَ	زَا	بُ	عَا	ی	نِ	خَا	ه	شِ	مَاه	کَر	دَ	نَسْت	
-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-	-	U	-	

۲. در این بیت هم اختیار وزنی «بلند تلفظ شدن هجای کوتاه» وجود دارد و هم اختیار وزنی بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر.

۳

چِیَسْت	بَا	زَیْنِ	زُود	رَف	تَن	یَا	جُج	نِیْزِ	دِی	رَا	مَ	دَن
-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U
بِیَع	دِ	عَم	رِی	کَا	مِ	دِی	بِن	شِیْنِ	زَ	مَا	نِی	بِی
-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U

۱. در این بیت فقط اختیار وزنی حذف همزه وجود دارد.

۴

رُو	ز	گَا	رِیَسْت	کِی	سُو	دَا	ی	بُ	تَاکَر	دِی	نِ	مَ	نَسْت
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	-
غَ	مِ	اِیْنِ	کَا	رِ	شَا	طِ	دِ	لِ	غَم	گِی	نِ	مَ	نَسْت
-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U

۲. در این بیت دو اختیار وزنی «فاعلاتن به جای فعلاتن» و «بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر» و «بلند تلفظ شدن هجای کوتاه» دیده می‌شود.

گزینه ۳ ۳۲۲

کُو	هَز	دِ	رِخْت	گُو	یِی	مَر	دِی	مَ	بَا	رَ	رَسْت		
-	U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	U		
بِر	هَا	ی	گُو	نِ	گُوکَر	رَ	دِ	چُن	جِن	گِی	بَاکَر	پ	خُود
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	-

گزینه ۳ ۳۲۳

عَ	بَر	زِ	دَا	غِ	دِ	لِ	شِه	رِ	بَار	مِی	شِ	وِی	عَم	مَا
-	U	-	-	U	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U
دَ	رَاکَر	رَ	مَاکَر	کِی	زِ	خَا	کَشِ	ه	زَار	لَا	لِ	تِ	مِی	دِ
-	U	-	-	U	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U

۲

سَهْل	بَا	شَد	ه	مِ	بِگ	دَاش	تَ	نُ	بِگ	دَش	تَن			
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-			
کِیْنِ	بُ	وَد	عَا	قِ	بَ	تِ	کَا	رِ	جِ	هَا	نِ	مُ	دَ	رَاکَر
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	-	U

۳

عِی	بَا	دِ	بَا	مِ	دَا	دِی	خَش	مِی	رَ	وِی	بِ	شَا	دِی
-	U	-	-	U	-	-	-	-	-	-	-	-	U
پِی	وَن	دِ	رُوح	کَر	دِی	پِی	غَا	مِ	دُوسْت	دَا	دِی	-	-
-	U	-	-	U	-	-	-	-	-	-	-	-	U

۴

پ	حُسْنِ	نِ	خُل	قُ	و	فَا	کَس	پ	یَا	رِ	مَا	نِ	رِ	سَد
-	U	-	-	U	U	-	-	-	-	-	-	-	-	U
تُ	رَا	دَ	رِیْزِ	سُ	خَ	نِ	کَا	رِ	کَا	رِ	مَا	نِ	رِ	سَد
-	U	-	-	U	U	-	-	-	-	-	-	-	-	U